

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-maxsus son
(5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/2 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Vaxidov Suxrobjon</i> O'ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA ZIYORATGOHLARNING ROLI	10-14
<i>Mamatqulov Bekzod, Negmatova Dilafro'z</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA FARMATSEVTIKA SANOATINING RIVOJLANISHI: TARIXIY TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2024 YILLAR)	15-20
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> FARG'ONA VODIYSINING O'RTA ASRLAR DAVRI KULOLCHILIK HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN	21-25
<i>Raxmatov Ramshod Raximovich</i> XX ASRNING BOSHLARIDA BUXORO VA TURKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY HAYOTIDA AFG'ONISTON OMILI	26-30
<i>Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o'g'li</i> SOVETLAR DAVRIDA FARG'ONA VODIYSI SHAHARLARIDA MADANIY HAYOT (Z. M. BOBUR NOMLI ISTIROHAT BOG'I MISOLIDA)	31-37
<i>Ergashev Ahmad Abdug'offorovich</i> PAXTAKOR-79 FOJIASI: O'ZBEK FUTBOLINING SSSR OLIY LIGASIDAGI RIVOJLANISH TRAYEKTORIYASIGA TA'SIRI (1979-1991)	38-44
<i>Ergashev Umar Kuzyevich</i> O'ZBEKLARNING "QOVCHIN" URUG'IGA DOIR MULOHAZALAR (QASHQADARYO VOHASI)	45-49
<i>Bebitov Maqsud, Jo'raqulova Mukambar</i> JALOLIDDIN RUMIY: TURKISTON VA ANADOLU O'RTASIDAGI MA'NAVIY KO'PRIK	50-57

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Isayev Kobiljon Abdukodirovich</i> SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY INKLYUZIYA FAOLIYATINING IJTIMOIIY-IQTISODIY SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	58-69
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УЗБЕКИСТАНА И РОССИИ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ	70-78
<i>Zokirjonov Muhammadsodiq, Mirzayeva Fotima</i> KAPITAL AKTIVNI BAHOLASH MODEL (CAPM)NING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARINI RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI	79-91
<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО – ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА В ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА	92-98
<i>Jumayeva Guzal, Jumadullayeva Durdona</i> JAHONDA KORPORATIV BOSHQARUV TENDENSIYALARI VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	99-105

<i>Rustamov Jamshed Boturjonovich</i> BIZNES-TA'LIMI XIZMATLARINI KO'RSATUVCHILARNING MARKETING FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	106-110
--	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich</i> SHAHARSOZLIKDA ZAMONAVIYLIK VA MILLIYLIK MASALASI	111-114
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> YOSHLARDA MILLIY IDENTIKLIKNI SAQLASHNING OMILLARI	115-123
<i>Eshpulatov Inoyat Saparovich</i> FAXRIDDIN ROZIYNING INSON FALSAFASI	124-128
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTERNING DEISTIK MATERIALIZMI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	129-133
<i>Rustamaliyev Mirjalol Hayrullo o'g'li</i> BARQAROR RIVOJLANISHDA DAVLAT BOSHQARUVINING AXLOQIY VA FALSAFIY MUAMMOLARI	134-138
<i>Abdumalikov Abdulatif, Juraboyeva Dilmura</i> YANGI O'ZBEKISTONDA JAMIYAT, INSON VA TABIAT MUNOSABATLARINING UYG'UNLIGI	139-143

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Axmedov Oybek Saporbayevich</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	144-152
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дильбар</i> ТИПОЛОГИЯ КОНВЕРГЕНЦИИ В ЛИНГВИСТИКЕ	153-158
<i>Mirzayeva Kamola</i> "DEVONU LUG'ATIT TURK" ASARIDA KIYIM-KECHAK NOMLARI	159-164
<i>Abdullayev Akmal Amirovich</i> TOSHKENT VILOYATI ETNOTOPONIMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNIK GURUHLAR MIGRATSIYASINING TA'SIRI	165-169
<i>Sayfullayeva Dilnoza Dilshod qizi</i> XUDOYBERDI TO'XTABOYEVNING "BESH BOLALI YIGITCHA" ROMANIDA MUALLIF BIOGRAFIYASI IFODASI	170-174
<i>Rahmonova Surayyo Ne'matovna</i> MERONIMLARNING GRAMMATIK VA STRUKTURAVIY XUSUSIYATLARI	175-179
<i>Чернова Наталья Васильевна</i> ОЦЕНКА И ДИАГНОСТИКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ	180-184
<i>Abdusalomova Aziza Homidovna</i> SA'DIY SHEROZIY SHE'RIYATINING ANGLIYADAGI TARJIMALARIDA POETIK SHAKLNING USTUVORLIGI	185-192

<i>Morozova Anastasiya Vladimirovna</i> SEMANTIC AND PRAGMATIC ANALYSIS IN THE NAMES OF DINING ESTABLISHMENTS	193-196
<i>Murotaliyeva Maftuna Shukurullo qizi</i> P.D.JEYMSNING DETEKTIV ASARLARIDA INTERTEKSTUALLIK	197-200
<i>Ismatova Shaxnoza Axror qizi</i> DAVLAT RAHBARLARINING BAYRAM TABRIKLARI: LINGVISTIK, STILISTIK VA PRAGMATIK TAHLIL	201-205

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Qayumov Zoir Ergashevich</i> O'ZBEKISTONDA YURIDIK JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH INSTITUTI RIVOJLANISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	206-210
<i>Tajaliyev Ilyosbek</i> PIROTEKNIKA BUYUMLARINING QONUNGA XILOF MUOMALASINING UMUMIY TAVSIFI VA TURLARI	211-215
<i>Sanayev Botir</i> SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHDA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN YURIDIK JAVOBGARLIK MUAMMOLARI	216-221
<i>Alisherova Nozima Nizamidin qizi</i> PORA OLIH JINOYATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISH MASALALARI	222-230
<i>Avezov Dilshod Sadulayevich</i> SPECIFIC FEATURES OF EARLY TERMINATION OF LOCAL DEPUTY POWERS ON OBJECTIVE GROUNDS	231-234
<i>Mirzayev G'olibjon Halimovich</i> PROKURATURA ORGANLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH TUSHUNCHASI, AHAMIYATI VA ZARURATI	235-242

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Zubaydullayev O'ktam Raim o'g'li</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI ART-PEDAGOGIKASI ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI	243-248
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> JISMONIY TARBIYA MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA YUQORI SINF O'QUVCHILARINING IRODAVIY SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH.....	249-255
<i>Egamberdiyeva Zarina Oltiboyeva</i> GEOAXBOROT TEXNOLOGIYALAR FANINI O'QITISHDA GAMIFIKATSIYA METODIKASINI QO'LLAB TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	256-260
<i>Abdiyev Jahongir Ruzibayevich,</i> INTELLEKTUAL QOBILIYATLARNI INOBATGA OLGAN HOLDA TALABALARNING ILMIY TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	261-265
<i>Alimkulov Jamshid</i> BO'LAJAK GEOGRAFIYA O'QITUVCHILARINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI	266-272

Kurbanov Olim Esirgapovich

TARIX FANI MUTAXASSISLIGI MAGISTRATURA TALABALARINING TADQIQOT

KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH: TARIX VA ZAMONAVIYLIK 273-277

Received: 10 March 2025

Accepted: 15 March 2025

Published: 25 March 2025

Article / Original Paper

HARMONY OF SOCIETY, HUMAN AND NATURE RELATIONS IN NEW UZBEKISTAN

Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich

Associate Professor of Fergana State University,
Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophical Sciences

Juraboyeva Dilmura Mamatyusupovna

Primary Education Teacher,
Kushtepa District Secondary School No. 40, Fergana Region

Abstract. This article examines the issues of environmental education and upbringing within the framework of the Development Strategy of the Republic of Uzbekistan for 2022–2026. It analyzes the process of forming ecological awareness and worldview as a key factor in ensuring harmony between humans, society, and nature. The study highlights aspects of environmental education related to human thinking, spirituality, and culture, as well as its significance in addressing global environmental issues. The article explores the integration of the education and upbringing system to maintain ecological balance, ensure sustainable development, and enhance environmental culture.

Keywords: system of nature and society relations, social responsibility, ecological culture, civil society, environmentally conscious activity, environmental problems, rationality, ecological awareness, social ecology.

YANGI O'ZBEKISTONDA JAMIYAT, INSON VA TABIAT MUNOSABATLARINING UYG'UNLIGI

Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich

Farg'ona davlat universiteti dotsenti,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Juraboyeva Dilmura Mamatyusupovna

Fargona viloyati Kushtepa tumani 40-umumiy urta talim maktabi
Boshlangich talim o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasini 2022–2026-yillarda rivojlantirish bo'yicha Taraqqiyot strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan ekologik ta'lim-tarbiya masalalari tahlil qilinadi. Inson, jamiyat va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashning muhim omili sifatida ekologik ong va dunyoqarashni shakllantirish jarayonlari yoritiladi. Ekologik ta'lim-tarbiyaning inson tafakkuri, ma'naviyati va madaniyati bilan bog'liq jihatlari, shuningdek, uning global ekologik muammolarni hal etishdagi ahamiyati ochib beriladi. Maqolada ekologik muvozanatni saqlash va barqaror rivojlanishni ta'minlashda ta'lim-tarbiya tizimining integratsiyalashuvi hamda ekologik madaniyatni yuksaltirish yo'nalishlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: tabiat va jamiyat munosabatlari tizimi, ijtimoiy mas'uliyat ekologik madaniyat, fuqarolik jamiyati, ekologik ongli faoliyat, ekologik muammolar, oqilonalik, ekologik ong, ijtimoiy ekologiya.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI2Y2025N21>

Kirish. O'zbekiston Respublikasini 2022 – 2026-yillarda rivojlantirish bo'yicha taraqqiyot strategiyasida olib borilayotgan demokratik islohotlar samarasini yanada oshirish,

davlat va jamiyatning jadal rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, mamlakatimizni modernizatsiya qilish hamda hayotning barcha sohalarini liberallashtirish bo'yicha ustuvor yo'nalishlar jamiyatning yangi bosqichidagi muhim taraqqiyoti mezon ijtimoiy ongning jamiyat a'zolarida darajada shakllanganligidir. Zero, ijtimoiy ong jamiyat hayotidagi barqaror yuksalish va mavsumiy tanazzullarning asosiy manbaidir. Shu jihatdan, jamiyat taraqqiyoti haqidagi futurologik tasavvurlarni jamiyat a'zolarida shakllangan ijtimoiy ong darajasiz tasavvur qilish mumkin emas.

Yangi O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida inson, tabiat va jamiyat munosabatlari uyg'unligini ta'minlash Bugungi kunda ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish eng dolzarb muammolardan global biridir. Inson tabiatni muhofaza qilishga yo'naltirilgan madaniy, ma'naviy va ma'rifiy omillarning o'rni ahamiyati ham ortib borishiga sabab bo'lmoqda. Albatta, bizning mamlakatimizda, balki butun dunyoda bu kabi ijtimoiy hodisalarga jiddiy e'tibor berilayotganligi har bir shaxsda ong va ekologik ekologik dunyoqarashni shakllantirish, uni boyitib borish va an'anaviy jamiyatni, balki yangi O'zbekistonni bunyodkorlari intellektual salohiyatiga, jamiyat va tabiat hodisalariga sog'lom tafakkur asosida munosabatda bo'lishiga bevosita bog'liqdir. Ana shu nuqtai nazarga asoslanadigan bo'lsak, umuman ijtimoiy hayotimizning barcha sohalarini, xususan inson ekologik ongi va dunyoqarashini zamon talablari darajasida rivojlantirish, insoniyat sivilizatsiyasi kelajagini ta'minlashning muhim sharti ekanligi anglab yetilmoqda.

Materiallar va metodlar. Binobarin, inson o'zining eng avvalo ongi tafakkuri va ma'naviyati bilan boshqa jonzoatlardan ajralib turardi. Ana shu ma'naviyatni shakllantiruvchi asoslardan biri – insonning tabiatga munosabati, ekologik bilimi, madaniyati hisoblanadi. Bu tushunchalar avloddan avlodga faqat ilm-ma'rifat, amaliy faoliyat va hayotiy tajriba orqali o'tib boradi. Xar bir insonni ma'naviy madaniyati tizimida ekologik dunyoqarashning shakllanishi mental xarakterga egadir. Bugungi kunda individuallik ijtimoiyliksiz ma'naviy madaniyatning o'ziga xos tarkibiy qismi bo'lgan ekologik dunyoqarashda ham to'la o'z aksini topa olmaydi. Albatta shunga ko'ra inson, tabiat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning uyg'unligini ta'minlashdagi individuallik va ijtimoiylik xususiyatlariga ma'rifiy omillar asosida yondashish, ta'lim-tarbiyada shu tamoyil ustuvorligini ta'minlash muhim.

Insoniyatning uzoq ijtimoiy-madaniy hayoti tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, milliy manfaatlarni shakllantirishi va ularni umuminsoniy manfaatlarga uyg'unlashtirishida ma'naviy-axloqiy ta'lim-tarbiya tizimi asosiy rol o'ynaganligi ko'zga tashlanadi. Hozirgi davrga kelib esa, ta'lim-tarbiya sohalarining integratsiyalashishi yangi sifat darajalarida – ekologiyalashuvida namoyon bo'lmoqda. Xususan, XX asrning ikkinchi yarimidan boshlab, ekologik muammolar globallashuvi bilan, "inson tomonidan biosferaga ko'rsatilayotgan ta'sirni tartibga solish, ijtimoiy taraqqiyot bilan qulay muhitni saqlab qolishning o'zaro ta'sirini uyg'unlashtirish, inson va tabiatning o'zaro munosabatlarida muvozanatga erishish muammolari borgan sari dolzarb bo'lib qolmoqda"[2].

Shunday muammolarni hal qilish zaruriyati ta'lim-tarbiyaning turli sohalarini ekologik global manfaatlarni shakllantirish ehtiyojlari doirasida mushtaraklashtirishni taqozo qilmoqda. Ayniqsa, sayyoramizdagi ekologik vaziyatning keskinlashib va globallashib ketishi ijtimoiy hayotning butun ma'naviy, madaniy, ma'rifiy institutsional strukturasini yangicha talablar asosida tashkil qilish ehtiyojlarini yuzaga keltirdi. Bunda ekologik ta'lim-tarbiya g'oyat muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki insoniyat hayotidagi keyingi asrlarda ro'y bergan ulkan

ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar, fan taraqqiyoti, texnik-texnologik imkoniyatlarning beqiyos o'sishi: "inson va tabiat", "jamiyat va tabiat" munosabatlarida jiddiy ziddiyatlarni vujudga keltirdi[9]. Oqibatda biosfera evolyutsion rivojlanishida ekologik muvozanat buzilishi natijasida insoniyat sivilizatsiyasi yutuqlari, uning istiqbollari katta xavf ostida qoldi.

Muhokama va natijalar. Bugungi kunga kelib bu kabi murakkab muammolarni hal etishda ekologik ta'lim-tarbiyaning roli tobora oshib bormoqda. Zero, ekologik ta'lim-tarbiya inson ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatining salbiy oqibatlarini bartaraf etib, "tabiat-jamiyat-inson" majmuasi koevolyutsiyasi va barqaror taraqqiyotni ta'minlashga, insonning tabiat boyliklariga ongli munosabatini, tabiiy atrof muhit muhofazasiga nisbatan mas'uliyatni shakllantirishga qaratilgan. Yanada konkretlashtirib aytganda, ekologik ta'lim-tarbiyaning pirovard maqsadi – global ekologik inqirozlarning: ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy, ruhiy va boshqa oqibatlarini bartaraf qilish, inson va tabiat munosabatlarini biosfera ekologik muvozanati talablari asosida tashkil etib, ijtimoiy-ma'naviy hayot taraqqiyotini, insoniyat sivilizatsiyasi kelajagini ta'minlashdir.

Shuning uchun ham ekologik ta'lim-tarbiya tizimi, ***bir tomondan***, jamiyat moddiy-iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy, fan-texnika rivojini real voqelik talablaridan, ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda amalga oshirish, ***ikkinchi tomondan***, insoniyat tabiiy yashash sharoitlarini yaxshilash imkoniyatlarini kengaytirishning muhim sharti bo'lib qolmoqda. Zero, ekologik ta'lim-tarbiya o'z mazmun-mohiyatiga va funksiyasiga ko'ra, barcha madaniyat yo'nalishlarini global ekologik manfaatlar doirasida integratsiyalashtirish imkoniyatiga ega.

Garchi, individuallik ijtimoiylikning mahsuli tarzida yuzaga kelsa-da, shaxsning ekologik ehtiyoji va manfaatlari individuallikning o'ziga xos jihatlariga ega ekanligini anglatadi. Shunga qaramay indvidlarning tabiat ne'matlariga bo'lgan ehtiyoji va manfaatlari tutashadigan nuqtada ekologik faoliyat, demakki (ekologik dunyoqarash va madaniyat) ijtimoiy xarakter kasb etadi. Shaxsda ekologik dunyoqarashni shakllantirishga ehtiyoj individuallik va ijtimoiylikni o'zaro aloqasi hamda ta'siri asosida tarkib topadi. Sobiq mustabid tuzumning shaxs bilan bog'liq muammolari yechimidagi eng katta xatolik ham uning tabiatga bo'lgan individual ehtiyojlarining ijtimoiy asoslarini hisobga olmasligi bilan bog'liq.

Buning boisi, fikrimizcha, quyidagi muammolarni yillar davomida hal etilmay kelinganligidadir:

- sobiq ittifoq davrida tabiat ne'matlaridan ayovsizlarcha, oqibatini o'ylamay foydalanishga ruju qo'yilganligi, paxta monokulturasi ta'sirida yerlarni o'zlashtirish, qo'shimcha yerlar ochish siyosati tufayli sug'oriladigan yer va suv resurslarining keskin kamayib ketganligi;

- kishilarimizda xalqimizning azaliy qadriyati hisoblangan tabiatga mehr-muhabbatning milliy mentalitetimiz fazilatlarini bilan uyg'un tomonlari e'tiborga olinmaganligi;

- ajdodlarimizning urf-odatlarini, tabiatni asrashga doir an'ana va udumlariga eskilik sarqiti sifatida qaralganligi;

- ekologik bilim, ko'nikma va malakalarni ma'rifiy asoslariga e'tiborning sustligi;

- sanoat va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida mahsulot yaratish atrof-muhit sofligini saqlash, kishilarning salomatligi, hayotiy manfaatlarini hisobga olishdan ko'ra ustuvorligi;

- ekologik dunyoqarashni boyitishga xizmat qiladigan ta'lim yo'nalishlari, targ'ibot ishlariga deyarli e'tibor berilmaganligi kabi sabablar bilan bog'liq[9].

Mustaqillik yillarida ana shu yo'l qo'yilgan kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha qator chora-tadbirlar, jiddiy yondashuvlar, tabiatni muhofaza qilishni kuchaytirishga doir qonunlar, me'yoriy hujjatlar, hukumat qarorlari qabul qilindi. Jumladan, "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonunda tabiatni asrashning qonuniy asoslari mustahkamlandi. Qonunning "Umumiy qoidalar" deb nomlangan bo'limning 3-moddasida tabiatni muhofaza qilish maqsadi asoslanib, quyidagilar ta'kidlangan:

- inson salomatligi, ekologik muvozanatni saqlash uchun, respublikani samarali va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish manfaatlari yo'lida tabiatdan oqilona va uni ishdan chiqarmaydigan qilib foydalanish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish;

- inson tabiatni turlari va genetik fondi boyligini saqlash;

- ekologik tizimlar, landshaftlar va noyob tabiat obyektlari xilma-xilligini saqlab qolish;

- ekologik xavfsizlikni ta'minlash;

- tabiat obyektlari bilan bog'liq ma'naviy merosni asrab qolish[3].

Agar e'tibor berilsa, qonunda ekologik holatni tartibga solishda ma'naviy meros masalasiga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Demak, eng avvalo kishilarda ekologik madaniyatni shakllantirish, yoshlarni atrof-muhitga oqilona munosabatda bo'lish ruhida tarbiyalash uchun dunyoqarashning asoslaridan biri bo'lgan tabiat haqidagi bilim va ma'rifatni ular ruhiyatiga singdirish bilan birga ana shu ma'rifatning zaminiga ma'naviy meros va axloqiy qadriyatlarni qo'yish g'oyat muhim ahamiyatga ega.

Ekologik ta'lim-tarbiyaning asosiy vazifasi insonni tabiat bilan va unda sodir bo'layotgan voqealar bilan qiziqtirish, inson va tabiat o'rtasidagi muammolarning kelib chiqish sabablarini tushuntirish, ularni yechish yo'llari, chora-tadbirlarini topish uchun yetarli ekologik bilimlarga ega bo'lgan avlodni tarkib toptirgan holda atrof-muhit muhofazasini amalga oshirishdir. Ekologik ta'lim-tarbiyaning vazifalari quyidagilardan iborat:

- jamiyat va tabiatning rivojlanish qonunlari, ular o'rtasidagi munosabatlarni chuqur o'rgatish va shu asosda zamonaviy fikrlay oladigan shaxsni tarbiyalash;

- ijtimoiy-iqtisodiy rejalashtirish va ishlab chiqarish kuchlarini yo'naltirishda turli tabiiy hududlarning ekologik holatini biladigan va kelajakning ekologik rejasini tuzadigan avlodni tarbiyalash;

- har bir inson, jamiyat va jamiyat ichidagi turli guruhlar, toifalar, sinflarning o'zlari yashab turgan tabiat, uning boyliklarini saqlashga xizmat qiladigan yoshlarni yetishtirish;

- jamiyat a'zolariga o'zlarining ijtimoiy, madaniy, diniy qarashlari va urf-odatlarini bajarishda yashab turgan joy, vodiy, adirlar, tog'larning go'zalligi, ularning inson hayoti va salomatligidagi ahamiyatini tushuntirish, yosh avlodni tabiatga nisbatan mehr-muhabbat uyg'otish ishlarini olib borishdir.

Xulosa. Yuqoridagi vazifalarni amalga oshirishda bog'cha tarbiyachilari, maktab va o'quv yurtlari o'qituvchilari ta'lim berilayotgan o'quv predmetlarini tushuntirishda imkon qadar qiziqarli interfaol ta'lim usullaridan, turli o'yinlardan, kinofilmlardan faol foydalanishlari orqali o'zlari yashab turgan tabiiy voqelik va ekologik holatlarga bog'lab, ta'lim-tarbiya ishlarini olib borishi kerak[4].

Yoshlarni ona Vatanga muhabbat, uning tabiat in'omlaridan oqilona foydalanish, atrof-muhitni ko'z qorachig'idek saqlash ruhida tarbiyalash — amalga oshirilayotgan islohotlarning eng muhim qismiga aylanishi lozimdir. Afsuski, respublikamiz oliygohlari o'quv rejalarida ekologik fanlarga ajratilgan soatlar hajmini yetarli deb bo'lmaydi. Buning ustiga ayrim

oliygohlarda ilgarilari o'qitilgan "Tabiatdan foydalanish iqtisodiyoti" fani yangi o'quv rejasidan olib tashlangan. O'zbekistonda ekologik keskinlikning jiddiyligini inobatga olib, iqtisodiy oliygohlar va iqtisodiy fakultetlar o'quv rejalarida «Tabiatdan foydalanish iqtisodiyoti» fanini tiklash hamda «Iqtisodiy va sotsial ekologiya» fanlarini o'qitish maqsadga muvofiq bo'lar edi. Bundan tashqari, injener-ekolog, ximik-ekolog, biolog-ekolog mutaxassislari bilan birgalikda iqtisodchi-ekolog yoki menejer-ekolog mutaxassislari tayyorlash vaqti allaqachon kelgan[10]. Yoshlarning ekologik bilimlarini kengaytirish, ularga bu yo'nalishda turli-tuman zamonaviy bilimlar berish ularning ekologik dunyoqarashini shakllantirish va rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Buning uchun faqat ta'lim tizimiga suyanib qolmay, bunday bilimlar olishning boshqa vositalariga, jumladan matbuot sahifalari orqali ekologik ma'lumotlar berishga yetarli e'tibor berilishi kerak. Vaqti-vaqti bilan mamlakatimizning shaharlari, sanoat korxonalari, atmosfera havosi, suv manbalari, tuproq, o'simlik, hayvonot dunyosi holatini, ularga yetkaziladigan zararlarni ma'lum darajada aks ettirayotgan ekologik ma'lumotlarni e'lon qilib turadigan byulletenga o'xshash maxsus manbalar nashr etilsa ayni muddao bo'lur edi. Bunday ma'lumotlar yoshlarga, barcha aholiga u yoki bu hududda ekologik holat qay tarzda o'zgarib borayotganini bildirib, ayrim korxona rahbarlari va mutasaddi rahbarlarni atrof-muhitga keltirayotgan zarari to'g'risida ma'lum xulosa chiqarishga chaqirgan bo'lardi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida» gi Farmoni. <http://lex.uz>.
2. Karimov I.A. O'zbekiston XX1 asr bo'sag'asida: xavfsizlikka ta'kid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. -T: O'zbekiston 1997. 114-bet.
3. Ergashev A., Ergashev T. Ekologiya, bisfera va tabiatni muhofaza qilish. T.: "Yangi avlod asri", 2005, 408-409-betlar.
4. Vikipediya. Самые экологические чистые страны мира. Shveysarskiy konsaltingovyy sentr. <https://www.education-medelle.com>.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 4-oktyabr, PQ-4477-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Turmanistonning Turkmanboshi shahrida bo'lib o'tgan Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasi ta'sischi davlatlar rahbarlari kengashining majlisidagi nutqi. Xalq so'zi gazetasi, 2018-yil 25-avgust, № 173 (7131).
7. O'zR Maktabgacha ta'lim vazirligi (MTV) hamda Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasining 2019-yil 6-avgustda «Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik ta'lim va tarbiyani rivojlantirish chora-tadbirlari» bo'yicha 7/1 va 6-sonli qo'shma qarori.
8. Sivilizatsiya. Ekologiya. Chelovek. – Tashkent, 1998. S. 21–23.
9. Nasrullin A., Lesnik A. Aralskoye more: gidromonitoring basseyna // Ekologicheskiy vestnik. – 1999. – № 4. S. 11.
10. Munavvarov Z. Yangi O'zbekistonning dunyo hamjamiyatiga murojaati // Yangi O'zbekiston. – 2020. – 25-sentyabr
11. Muxammad Sodiq Muhammad Yusuf. Baxtiyor oila. – T.: Hilol nashr. 2021. – 504 s.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).